MT

Seat No. | | | | | | | |

2018 1100

MT - SANSKRIT COMPOSITE (SECOND OR THIRD LANGUAGE) - SEMI PRELIM - I
PAPER - III

Time : 2 Hours (Pages 8) **Marks : 50**

प्रथमः विभागः - सुगमसंस्कृतम् ।

प्र.१ अ) चित्रं दृष्ट्वा नामानि लिखत । (५ तः ४) ४

१		२		३		४		५	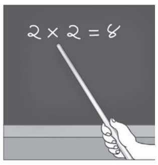

प्र.१ आ) सङ्ख्याः अक्षरैः अङ्कैः वा लिखत । (३ तः २) २

१. द्वात्रिंशत् - २. १०० -
३. त्रिसप्ततिः -

प्र.१ इ) स्तम्भमेलनं कुरुत । (५ तः ४) २

	अ	ब
१.	पञ्चोन - सप्तवादनम्	११:००
२.	सार्ध - द्विवादनम्	०५:१५
३.	सपाद - पञ्चवादनम्	०९:४५
४.	पादोन - दशवादनम्	०२:३०
५.	एकादशवादनम्	०६:५५

प्र.१ ई) वासर - तालिकां पूरयत । (केऽपि २) २

श्वः __________	→	__________ रविवासरः	→	प्रपरश्वः __________

द्वितीयः विभागः - गद्यम् ।

प्र.२ अ) गद्यांशं पठित्वा निर्दिष्टाः कृतीः कुरुत ।

भारतस्य दक्षिणदिशि केरलप्रदेशे आलुवा नगरस्य समीपं 'कालडि' नाम ग्रामः । सः ग्रामः पूर्णानदीतीरे वर्तते । अत्र जगद्गुरोः शङ्कराचार्यस्य जन्म खिस्ताब्दे अष्टमे शतके अभवत् । तस्य पिता शिवगुरुः माता आर्याम्बा चास्ताम् । बाल्ये एव तस्य पिता शिवगुरुः दिवङ्गतः । तस्माद् मातैव पुत्रस्य पालनम् अकरोत् । पञ्चमे वयसि उपनीतः सः पठनार्थं गुरुमुपागच्छत् । तत्र वेद-वेदाङ्गानि, विविधशास्त्राणि च असाधारणवेगेन बालकोऽयम् अधीतवान् । पठनादिकं समाप्य शङ्करः गृहं प्रत्यागतवान् । गृहं प्राप्य मातृसेवाम् आरभत च । माता आर्याम्बा पुत्रस्य विवाहविषये सदैव चिन्तयति स्म । परन्तु मनसा वचसा कर्मणा च विरक्तः शङ्करः संन्यासार्थम् अनुमतिं प्रार्थयत । शङ्करस्य ऐहिकविषयेषु अरुचिं दृष्ट्वा आर्याम्बा चिन्तामग्ना जाता ।

१. अवबोधनम् । (४ तः ३)

क) उचितं पर्यायं चित्वा वाक्यं पुनर्लिखत । १

१) शङ्करस्य .... शिवगुरुः आसीत् । (पिता / माता)

२) .... एव शङ्करस्य पालनम् अकरोत् । (पिता / माता)

ख) पूर्णवाक्येन उत्तरं लिखत । १

शङ्कराचार्यस्य जन्म कदा अभवत्?

ग) वाक्यं पुनर्लिखित्वा सत्यम् /असत्यम् इति लिखत । १

शङ्करः अतीव प्रज्ञावान् बालकः।

घ) एषः गद्यांशः कस्मात् पाठात् उद्धृतः ? १

२. शब्दज्ञानम् । (३ तः २)

क) द्वे ल्यबन्त-अव्यये चित्वा लिखत । १

ख) विशेषण-विशेष्य-मेलनं कुरुत । १

विशेषणम्	विशेष्यम्
दिवङ्गतः	शङ्करः
चिन्तामग्ना	शिवगुरुः
	आर्याम्बा

ग) सन्धिविग्रहं कुरुत । १

१) चास्ताम् - .... + आस्ताम् ।

२) बालकोऽयम् - बालकः + ... ।

प्र.२ आ) गद्यांशं पठित्वा निर्दिष्टाः कृतीः कुरुत ।

एकस्मिन् दिने शङ्करः स्नानार्थं पूर्णानदीं गतः । यदा सः स्नाने मग्नः तदा तत्र एकः नक्रः आगतः । नक्रः झटिति तस्य पादम् अगृह्णात् । तदा शङ्करः उच्चैः आक्रोशत्। ''अम्ब ! त्रायस्व । नक्रात् त्रायस्व !'' आक्रोशं श्रुत्वा नदीतीरं प्राप्ता आर्याम्बा पुत्रं नक्रेण गृहीतमपश्यत् । भयाकुला सा अपि रोदनम् आरभत । शङ्करः मातरम् आर्ततया प्रार्थयत - ''अम्ब, इतः परम् अहं न जीवामि । मरणात् पूर्वं संन्यासी भवितुम् इच्छामि । अधुना वा देहि अनुमतिम् ।'' चेतसा अनिच्छन्ती अपि विवशा माता अवदत् - ''वत्स, यथा तुभ्यं रोचते तथैव भवतु । इदानीमेव संन्यासं स्वीकुरु । मम अनुमतिः अस्ति'' इति। तत्क्षणमेव आश्चर्यं घटितम् । दैववशात् शङ्करः नक्राद् मुक्तः । स नदीतीरम् आगत्य मातुः चरणौ प्राणमत् ।

अनन्तरं शङ्करः मातरं संन्यासस्य महत्त्वम् अवाबोधयत् । संन्यासी न केवलम् एकस्याः पुत्रः। विशालं जगद् एव तस्य गृहम् । 'मातः, यदा त्वं स्मरिष्यसि तदा एव त्वत्समीपमागमिष्यामि' इति मात्रे प्रतिश्रुत्य सः गृहात् निरगच्छत् । ततः गोविन्दभगवत्पादानां शिष्यो भूत्वा सः सर्वाणि दर्शनानि अपठत् । तेभ्यः संन्यासदीक्षां गृहीत्वा वैदिकधर्मस्य स्थापनार्थं प्रस्थानम् अकरोत् ।

अष्टवर्षे चतुर्वेदी द्वादशे सर्वशास्त्रवित् ।
षोडशे कृतवान् भाष्यं द्वात्रिंशे मुनिरभ्यगात् ।।

१. अवबोधनम् । (४ तः ३)

क) उचितं कारणं चित्वा वाक्यं पुनर्लिखत । १

शङ्कर उच्चैः आक्रोशत् यतः ....

(अ) सः नदीजले अमज्जत् ।

(ब) नक्रः तस्य पादम् अगृह्णात् ।

ख) कः कं वदति । १

''यथा तुभ्यं रोचते तथैव भवतु ।''

ग) पूर्णवाक्येन उत्तरं लिखत । १

शङ्करः कस्य शिष्यः अभवत् ?

घ) वाक्यं पुनर्लिखित्वा सत्यम् /असत्यम् इति लिखत । १

शङ्करः स्नानार्थं यमुनानदीम् अगच्छत् ।

२. **जालरेखाचित्रं पूरयत ।** २

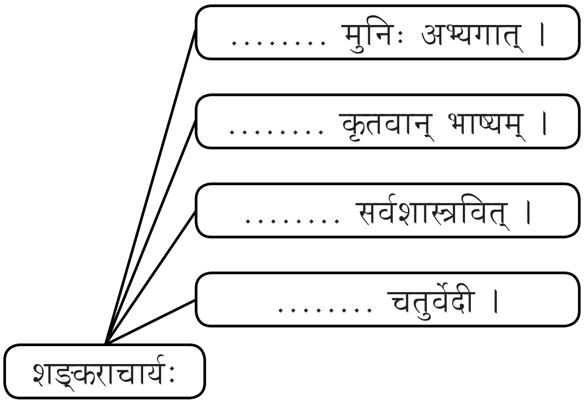

प्र.२ इ) गद्यांशं पठित्वा माध्यमभाषया सरलार्थं लिखत । (२ तः १) ४

१.

नदी (विपाट्) - किम् ? एषः मर्त्यः माम् माता इति सम्बोधयति ?
नदी (शुतुद्री) - कथं माता न करोति साहाय्यं स्वपुत्रस्य ? साधु मानवश्रेष्ठ साधु ? किन्तु, कच्चित् तव वंशजाः मनुजाः तवेदं वचनं विस्मरिष्यन्ति ?
विश्वामित्रः - न हि मातः, नैतत् शक्यम् । सर्वाः सरितः सुखं वहन्तु ।
सर्वे जनाः सुखिनः सन्तुः ।। (विश्वामित्रः निर्गच्छति ।)

२.

(ततः प्रविशति विश्वामित्रः । नदीं प्रणम्य...)
विश्वामित्रः - कथं लङ्घनीयः प्रवाहो नदीनाम्, कथं रक्षितव्यं जनं गोधनं च ।।
कथं याचितव्यस्तरणाय मार्गः, कथं प्रार्थनीया शुभेच्छा नदीनाम् ।।
नदी (विपाट्) - कः खलु एषः मानवः ? अस्मान् किमर्थं वन्दते स्तौति च ? आर्य, किन्नामा भवान्? कस्माद् अस्मान् आह्वयति ?

प्र.२ ई) माध्यमभाषया उत्तरं लिखत । (२ तः १) २

१) शङ्करेण संन्यासार्थं कथम् अनुमतिः लब्धा ?
२) मानवानां जीवनं नदीनां साहाय्येन कथं समृद्धं जातम् ?

तृतीयः विभागः - पद्यम् ।

प्र.३ अ) पद्यांशं पठित्वा निर्दिष्टाः कृतीः कुरुत । (५ तः ४)

> अयं न भक्तो न च पूजको वा
> घण्टां स्वयं नादयते तथापि ।
> धनं जनेभ्यः किल याचतेऽयं
> न याचको वा न च निर्धनो वा ॥
> रामाभिषेके जलमाहरन्त्या हस्तात् सृतो हेमघटो युवत्याः ।
> सोपानमार्गेण करोति शब्दं ठंठं ठठं ठं ठठठं ठठं ठः ॥

क) पूर्णवाक्येन उत्तरं लिखत । १

कः धनं याचते?

ख) विशेषण-विशेष्य-मेलनं कुरुत । १

	विशेषणम्	विशेष्यम्
१)	सृतः	युवत्याः
२)	आहरन्त्याः	हेमघटः
		हस्तात्

ग) जालरेखाचित्रं पूरयत । १

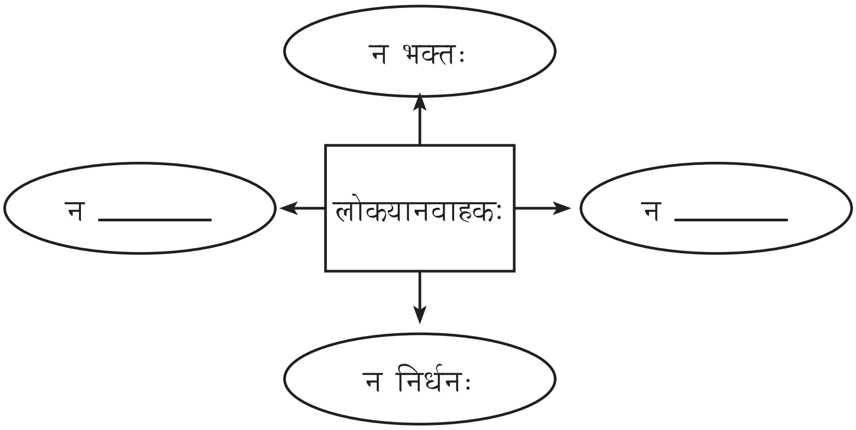

घ) पञ्चमी-विभक्त्यन्तपदे चित्वा लिखत । १

च) सन्धिविग्रहं कुरुत । १

१) याचतेऽयम् - याचते + ... ।

२) जलमाहरन्त्याः - .... + आहरन्त्याः ।

प्र.३ आ) श्लोकौ शुद्धौ पूर्णौ च लिखत । ४

१. कं .... शीतम् ॥

२. वैद्यराज .... च ॥

प्र.३ इ) माध्यमभाषया सरलार्थं लिखत । (२ तः १) २

१. एकीभूय यथा सर्वे वर्णा गच्छन्ति शुक्लताम् ।
तथा सम्भूय शंसन्ति धर्मा मानवतागुणम् ॥

२. यथा प्रकाशयत्येको भानुर्भुवनमण्डलम् ।
धर्मान् प्रकाशयत्येकस्तथा मानवतागुणः ॥

प्र.३ ई) माध्यमभाषया उत्तरं लिखत । (२ तः १) २

१. 'वैद्यराज नमस्तुभ्यं' इति श्लोकं स्पष्टीकुरुत ।

२. 'कं संजघान' इति श्लोकं स्पष्टीकुरुत ।

चतुर्थः विभागः - लेखनकौशलम् ।

प्र.४ निर्दिष्टाः कृतीः कुरुत । (३ तः २)

अ) उपपदविभक्तेः उपयोगं कृत्वा वाक्यनिर्माणं कुरुत । (४ तः २) २

१. स्निह् →

२. दा →

३. कृते →

४. विना →

आ) अनुवादं कुरुत । (४ तः २) २

१. A boy brings a flower.

२. Students read a treatise/book.

३. Grandmother lights a lamp.

४. Father returns from the office at 5 o'clock in the evening.

इ) अमरकोषात् समानार्थकं शब्दं योजयित्वा वाक्यं पुनर्लिखत । (४ तः २) २

१. उर्वरा भूमिः सस्यानि ददाति ।

२. नगरे देवभट्टः नाम वैद्यः वसति ।

३. जनाः सर्वदा धनं प्राप्तुं प्रयतन्ते ।

४. कनकं महिलानां प्रियम् ।

पञ्चमः विभागः - भाषाभ्यासः ।

प्र.५ अ) **पृथक्करणम् ।**

१. **नामानि सर्वनामानि च पृथक्कुरुत । (५ तः ४)** २

(तुभ्यम्, आचार्यः, भवत्याः, घटः, मार्गेण)

नाम	सर्वनाम

२. **क्रियापदानि धातुसाधित-विशेषणानि च पृथक्कुरुत । (५ तः ४)** २

(अगच्छत्, रतः, कृतवान्, कर्तव्यः, रक्षेत्)

क्रियापदम्	धातुसाधित-विशेषणम्

प्र.५ आ) **निर्दिष्टाः कृतीः कुरुत । (४ तः २)**

१) **सङ्ख्या / क्रम / आवृत्तिवाचकस्य योग्यं पर्यायं चित्वा वाक्यं पुनर्लिखत । (३ तः २)** २

१. भवने मम गृहं .... तले वर्तते । (सप्तमे / सप्ते)

२. तेन .... प्रयोगः कृतः । (एकम् / एकवारं)

३. .... वेदाः वर्तन्ते । (चत्वारि / चत्वारः)

२) **समासविग्रहानां समासनामभिः सह मेलनं कुरुत । (६ तः ४)** २

	समासविग्रहाः	समासनामानि
१.	मदेन अन्धः ।	उपपद - तत्पुरुषः समास ।
२.	कोपेन सह ।	तृतीया - तत्पुरुषः समास ।
३.	ज्ञानं ददाति इति ।	कर्मधारयः समासः ।
४.	पुस्तकस्य पठनम् ।	इतरेतर - द्वन्द्वः समासः ।
५.	गृहम् एव मन्दिरम् ।	अव्ययीभावः समासः ।
६.	हंसः च बकः च ।	षष्ठी - तत्पुरुषः समासः ।

३) **समानार्थकं - विरुद्धार्थकं शब्दं लिखत । (४ तः २)** २

१. कृष्णः -   २. मुक्तः ×

३. विदेशः ×   ४. गङ्गा -

(मञ्जूषा - गृहीतः, भागिरथी, गोविन्दः, स्वदेशः)

४) योग्यं पर्यायं चिनुत । (३ तः २) २

क. अहं पुस्तकं पठामि । (कर्तृवाच्यम् / कर्मवाच्यम्)

ख. त्वं शीघ्रं .... । (लिखतु / लिख)

ग. आर्याम्बा .... जाता । (चिन्तामग्ना / चिन्तामग्नः)

शुभं भवतु ✌